

УДК 342.924(045)

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2024.33.11>

ІНФОРМАЦІЯ ЯК САМОСТІЙНИЙ ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН: КЛЮЧОВІ ВЛАСТИВОСТІ

Ємець Яків Олександрович,
orcid.org/0009-0008-5345-0423
аспірант кафедри публічного
та європейського права
(ПЗВО «Київський міжнародний
університет», м. Київ, Україна)

Нині інноваційність і дискусійність питань, пов'язаних із дослідженням інформації як об'єкта адміністративних правовідносин, сприяють постійному збереженню зацікавленості у дослідженні даної проблематики не тільки серед юристів-практиків, а й серед науковців.

Зважаючи на достатньо широкий діапазон завдань, що стоять перед державою в процесі забезпечення прав громадян в інформаційній сфері, слід відзначити активне включення інформації до владно-суспільних відносин в Україні, що потребує подальшого вдосконалення їх правового регулювання, а також гармонізації положень чинних нормативно-правових актів із нормами міжнародних документів, обов'язкових для виконання нашою державою в процесі європейської та євроатлантичної інтеграції.

В умовах активного використання нових інформаційно-телекомунікаційних технологій у ході розбудови інформаційного суспільства та здійснення постійного інформаційного тиску Російської Федерації на Українську державу й суспільство під час війни, відбувається виникнення нових відносин в інформаційній сфері, що потребує вдосконалення їх правового регулювання на національному рівні, виходячи з різноаспектного вивчення категорії «інформація».

Набувши статусу загальнонаукового поняття, інформація продовжує розвиватися, але її сутнісна характеристика та основні властивості дозволили вичленувати інформацію в самостійний об'єкт правовідносин. Правовий режим інформації повинен вибудовуватися з урахуванням її ключових властивостей, що характерні як для інформації загалом, так і для будь-яких видів інформації зокрема.

Під час вивчення інформації як об'єкта адміністративних правовідносин, у ролі останнього можна розглядати інформацію як із відкритим, так і з обмеженим доступом, оскільки її значущість і цінність безпосередньо пов'язана з її невідомістю певному чи невизначеному колу учасників державно-суспільних взаємодій. Інформація, що є об'єктом адміністративних правовідносин, не включається до економічного обігу, хоча й може становити потенційну економічну цінність, і може мати як загальний, так і спеціальний режими. Відтак, комплексний характер такого об'єкта адміністративних правовідносин як інформація передбачає комплексність його регулювання.

Ключові слова: інформаційні правовідносини, адміністративні правовідносини, об'єкт правовідносин, властивості інформації, інформаційне суспільство, інформація.

INFORMATION AS AN INDEPENDENT OBJECT OF ADMINISTRATIVE LEGAL RELATIONS: KEY ATTRIBUTES

Yemets Yakiv Oleksandrovych,
orcid.org/0009-0008-5345-0423
Ph.D. Student at the Department
of Public and European Law
(Private Higher Educational Institution
“Kyiv International University”, Kyiv,
Ukraine)

Today, the innovativeness and controversial aspects related to the study of information as an object of administrative legal relations contribute to the constant interest in research of this issue not only among scientists, but also among legal practitioners.

Taking into account a wide range of tasks faced by the state in the process of ensuring the rights of citizens in the information sphere, it is worth noting the active inclusion of information in relations between the government and the society in Ukraine that requires further improvement of their legal regulation, as well as harmonization of the provisions of current regulatory legal acts with the norms of international documents binding on our state in the process of its European and Euro-Atlantic integration.

In the context of active use of new information and telecommunication technologies while constructing the information society and the constant information pressure exerted on the Ukrainian state and society by the Russian Federation during the war, new relations emerging in the information sphere require improvement of their legal regulation at the national level on the basis of a multidimensional study of the category ‘information’.

Having acquired the status of a general scientific concept, information continues to evolve but its essential characteristics and basic attributes allowed to distinguish information as an independent object of legal relations. The legal regime of information should be built with due regard for its key attributes which are immanent in both information in general and any type of information in particular.

When studying information as an object of administrative legal relations, the latter may include both open and restricted information, since its significance and value are directly related to its secrecy to a certain or indefinite circle of participants in the state – society interactions. Information that is the object of administrative legal relations is not included in economic circulation, although it may have potential economic value and may have both general and special regimes. Therefore, the complex nature of such an object of administrative legal relations as information implies the complexity of its regulation.

Key words: information legal relations, administrative legal relations, object of legal relations, information attributes, information society, information.

Постановка проблеми. Характерними рисами інформаційного суспільства, котре сформувалося в переважній більшості держав світу ще на початку ХХІ століття, стали зростання значимості прав доступу до інформації, потреба в юридичному захисті від небажаної інформації та необхідність в інформаційному обслуговуванні осіб різних категорій. Новітні інформаційні та комунікаційні технології дозволили розширити права громадян і організацій шляхом надання послуг доступу до різноманітних даних, що концентруються як у рамках державних та муніципальних, так і в межах приватних структур. Відповідно, до показників руху соціуму в напрямі становлення інформаційного суспільства прийнято відносити розширення номенклатури загальнодоступної інформації та спрощення процедур доступу до неї, а також збільшення

обсягів інформаційних послуг. Проте в даному разі неминуче має відбуватися переоцінка як прав, так і обов'язків органів державної влади і громадян в інформаційній сфері, адже остання повинна розвиватися з орієнтацією на інтереси людини, підвищення якості її життєдіяльності, забезпечення відкритості інформації та захист персональних даних у відповідному нормативно-правовому полі. Як результат, інноваційність і дискусійність питань, пов'язаних із дослідженням інформації як об'єкта адміністративних правовідносин, сприяють постійному збереженню зацікавленості у дослідженні даної проблематики не тільки серед юристів-практиків, а й серед науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на вагомість інформації у сучасному суспільстві та її вплив на життєдіяльність останнього, на інформації як окремому об'єкті правовідносин часто фокусується увага вітчизняних і зарубіжних науковців. Відповідно, під час проведення даного дослідження, автор брав до уваги напрацювання таких українських учених як О. Баєв; А. Кодинець; В. Корецька, О. Корецький і С. Шлянчак; Н. Мороз; О. Селезньова та Ж. Юсип. Крім того, було проаналізовано низку робіт зарубіжних дослідників, котрі стосуються питань правового режиму інформації й особливостей інформаційних правовідносин, серед яких Ф. Фенг, К. Ванг і Т. Чен; а також С. Вангавербеке, Б. Бальсмеєр і Т. Доггер. Вивченню поняття та ознак адміністративно-правового режиму конфіденційної інформації в Україні присвячено роботу українських науковців О. Коропатова й І. Залевської, однак дана розвідка не фокусується на дослідженні інформації як самостійного об'єкта адміністративних правовідносин, виходячи з аналізу її ключових властивостей. Відтак, повноформатне вивчення даного питання можемо вважати актуальним як у практичному ракурсі розвитку правовідносин, так і в теоретичному вимірі юридичної науки.

Мета статті. Дане дослідження має на меті представлення й детальний аналіз інформації як самостійного об'єкта адміністративних правовідносин на основі визначення її ключових властивостей і виявлення пріоритетності останніх у процесі правового регулювання інформаційних відносин в Україні.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення прав і свобод кожного громадянина України є метою Стратегії інформаційної безпеки, затвердженої Указом Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021, що «визначає актуальні виклики та загрози національній безпеці України в інформаційній сфері, стратегічні цілі та завдання, спрямовані на протидію таким загрозам, захист прав осіб на інформацію та захист персональних даних» [1]. Згідно з текстом документа, основними напрямками забезпечення інформаційної безпеки України є стійкість та взаємодія, для досягнення яких необхідним є виконання низки стратегічних цілей та завдань [1]. Однією зі стратегічних цілей Стратегії інформаційної безпеки визнається «забезпечення дотримання прав особи на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, свободу вираження своїх поглядів і переконань, захист приватного життя, доступ до об'єктивної та достовірної інформації, а також забезпечення захисту прав журналістів, гарантування їх безпеки під час виконання професійних обов'язків, протидія поширенню незаконного контенту» [1].

Зважаючи на достатньо широкий діапазон завдань, що стоять перед державою в процесі забезпечення прав громадян в інформаційній сфері, слід відзначити активне включення інформації до владно-суспільних відносин в Україні, що, в свою чергу, потребує подальшого вдосконалення їх правового регулювання, а також гармонізації положень чинних нормативно-правових актів із нормами міжнародних документів, обов'язкових для виконання нашою державою в процесі її долучення до

нормативно-правового поля Європейського Союзу та інтеграції до НАТО. Дана ситуація значною мірою актуалізує необхідність подальшої наукової розробки теоретичних аспектів дослідження інформації як об'єкта адміністративних правовідносин.

Справді, нині існує думка, згідно з якою інформація не може тлумачитися як абстрактне, загальне поняття, адже предметом розгляду повинна бути саме інформація, яка перебуває у цивільному, адміністративному чи іншому громадському обігу і щодо якої виникають суспільні відносини, котрі підлягають правовому регулюванню [2, с. 23]. З іншого боку, розглядаючи окремі випадки чи окремі суспільні відносини, що виникають із приводу інформації, неможливо виявити ті спільні риси й властивості, які характерні для інформації як такої і які істотно впливають на зміст відносин, об'єктом яких виступає інформація, на права та обов'язки суб'єктів цих відносин, оскільки сепаратний аналіз окремих груп зазначених суспільних відносин не дозволяє виявити їхню специфіку, окресливши роль інформації у їх становленні та подальшій розбудові [3]. Тому, розглядаючи інформацію як об'єкт конкретних правовідносин, слід концентруватися на нормах права, що містяться в нормативно-правових актах, які регулюють відносини в інформаційній сфері в рамках конкретної галузі права. Нормами адміністративного права, зокрема, врегульовано такі питання інформаційних відносин як доступ до інформації про діяльність державних та місцевих органів влади; адміністративна відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері; здійснення електронного документообігу; доступ до службової таємниці тощо.

Однак, в умовах активного використання нових інформаційно-телекомунікаційних технологій у процесі розбудови інформаційного суспільства та здійснення постійного інформаційного тиску Російської Федерації на Українську державу й суспільство під час війни, відбувається виникнення нових відносин в інформаційній сфері, які не можуть «вкластися» у рамки наявних адміністративно-правових інститутів. Дана ситуація та подальша необхідність правового регулювання новітніх відносин у сфері інформації і комунікації на національному рівні зумовили необхідність різноаспектного вивчення категорії «інформація» [4, с. 37–38], що має поглибити наявні дані для подальшого вдосконалення адміністративно-правових механізмів регулювання інформаційних відносин на рівні «держава – суспільство».

Інформація є загальнонауковим поняттям, яке досліджується в рамках різних наук, – природничих, технічних, гуманітарних. Невипадково в період формування суспільства знань та інтенсивної діджиталізації усіх сфер суспільної життєдіяльності поняття інформації виявилось ключовим для тих галузей, котрі активно розвиваються і є найбільш прогресивними.

Зрозуміло, що спочатку необхідність визначити поняття «інформація» виникла у представників природничих наук у зв'язку з проблемою передачі, зберігання та обробки даних, коли за основу бралися її властивості, пов'язані з перерахуваннями процесами. Перший крок на шляху до наукового опису поняття інформації було зроблено фізиками Р. Клаузіусом та Л. Больцманом у ХІХ столітті в зв'язку із запровадженням до статистичної фізики категорії ентропії – фізичної величина, яка використовується для опису термодинамічної системи, будучи однією з основних термодинамічних величин. А міцно закріпитися в руслі наукового пізнання категорії «інформація» в середині ХХ століття дозволила розробка математичної теорії інформації Р. Хартлі та К. Шеннона [5, с. 44–50].

Подальший суттєвий стимул для розвитку наукових уявлень про інформацію дали роботи в галузі кібернетики та філософських концепцій постіндустріалізму, оскільки дослідники стали звертати увагу на такі якісні характеристики інформації як корисність, важливість, повнота, достовірність, оперативність та інші. Ці характеристики

дають уявлення про значущість інформації для задоволення потреб особистості, суспільства, держави і комерційних структур. Перетворення значного обсягу інформації на товар, включення її до економічних взаємодій, зростання впливу на економіку потребували вивчення даної категорії у рамках економічних наук, адже перехід до інформаційного суспільства супроводжувався як повсюдним застосуванням інформаційних технологій, так і докорінними змінами самої економічної системи на національному, регіональному та глобальному рівнях [6, с. 14].

Відповідно, інформація, ставши об'єктом правовідносин порівняно нещодавно, нині вважається маловивченою проблемою в теоретичних правових дослідженнях, адже особлива увага науковим розробкам цієї категорії почала приділятися лише наприкінці ХХ століття: бурхливий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та активне формування глобального інформаційного суспільства посилили інтерес учених до даного питання, яке потребувало комплексного вивчення і проведення дослідження інформації як об'єкта правовідносин. Наявні дослідження та публікації, що стосуються регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері, присвячені окремим аспектам регулювання інформаційних відносин (доступу до інформації, захисту інформації, відповідальності за злочини в інформаційній сфері тощо) та питанням, що стосуються правового регулювання певних видів інформації, зокрема, обмеженого доступу до інформації (різного виду таємниць) [7, с. 122–123]. Тому, набувши статусу загальнонаукового поняття, інформація не стала більш зрозумілою, хоча сутнісна характеристика інформації та її основні властивості й ознаки дозволили вичленувати інформацію в самостійний об'єкт правовідносин.

Тож, незважаючи на наявний внесок у досліджувану проблему, слід визнати, що склалася об'єктивна потреба подальшого комплексного вивчення категорії «інформація» та регулювання інформаційних відносин нормами права. З цією метою, зі значної кількості властивостей інформації, необхідним постає виділення таких властивостей даного феномену, які мають принципове значення для характеристики інформації як об'єкта правовідносин та встановлення її правового режиму:

- нематеріальна сутність інформації;
- фізична неможливість відчуження інформації від її власника;
- можливість відокремлення інформації від її власника;
- невичерпність;
- субстанційна несамостійність;
- неможливість цілковитого споживання в процесі використання (незнищенність);
- можливість необмеженого тиражування, копіювання, відтворення та перетворення (трансформації) форм фіксації інформації [8, с. 287–288].

Ці властивості притаманні інформації загалом, а не лише її окремим різновидам, тому правовий режим інформації повинен вибудовуватися з їх урахуванням. Окремі властивості інформації, у тому числі її невідчужуваність, яка базується на нематеріальній природі інформації (жоден матеріальний об'єкт не має такої властивості) і тісно пов'язана з іншою її властивістю – невичерпністю, дозволяють передавати інформацію необмежену кількість разів необмеженому колу осіб, при чому вона зберігається не тільки останніми, а й початковим власником. Зазначені характеристики притаманні будь-якій інформації, а їхній облік є обов'язковим при встановленні правового режиму інформації. Вони не дозволяють (або роблять неефективними) ті засоби захисту, які максимально забезпечують захист прав на матеріальні об'єкти [9]. Відповідно, автор робить висновок про те, що юридично відчужується не сама інформація, а права на неї. Інші властивості інформації, котрі можуть

паралельно виникати в процесі її використання, або поглинаються поданими вище властивостями, або характеризують інформацію не як об'єкт правовідносин, а як іншу наукову категорію (філософську, кібернетичну тощо), оскільки вони належать конкретним різновидам інформації, що застосовується в різних сферах життєдіяльності суспільства.

Висновки. Беручи до уваги особливості інформації як окремого феномену суспільних відносин, автор дійшов висновку про те, що останній нині виступає об'єктом правовідносин, котрий має спільні властивості, характерні для будь-яких видів інформації, і навіть властивості, притаманні окремим видам інформації. Під час вивчення інформації як об'єкта адміністративних правовідносин, у ролі останнього можна розглядати інформацію як із відкритим, так і з обмеженим доступом, оскільки її значущість і цінність безпосередньо пов'язана з її невідомістю певному чи невизначеному колу учасників державно-суспільних взаємодій. Інформація, що є об'єктом адміністративних правовідносин, не включається до економічного обігу, хоча й може становити потенційну економічну цінність, і може мати як загальний, так і спеціальний режими [10, с. 146–147].

Складний, комплексний характер такого об'єкта адміністративних правовідносин як інформація передбачає і комплексність його регулювання. Сутнісна характеристика інформації та її основні властивості й ознаки, розглянуті у даному дослідженні, дозволяють вичленувати інформацію у самостійний об'єкт адміністративних правовідносин та на цій основі стверджувати про необхідність розроблення концепції адміністративно-правового режиму інформації. Останній можна розглядати як об'єктний режим, що вводиться відповідним адміністративним нормативно-правовим актом і дозволяє забезпечити комплексність впливу за допомогою сукупності регулятивних, охоронних, процесуально-процедурних засобів, які характеризують особливе поєднання дозволів, заборон та зобов'язань, а також гарантій щодо його дотримання.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 р. «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України від 28 грудня 2021 р. № 685/2021. ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ: Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069> (дата звернення: 17.06.2024).
2. Селезньова О. М., Юсип Ж. П. Поняття «інформаційні правовідносини»: доктринально-правовий ракурс. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Т. 2, Вип. 46. С. 21–24.
3. Feng F., Wang X., Chen T. Analysis of the attributes of rights to inferred information and China's choice of legal regulation. *Computer Law & Security Review*. 2021. Vol. 41. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0267364921000388> (дата звернення: 11.06.2024).
4. Баєв О. О. Сфера інформаційних відносин України як об'єкт правового регулювання. *Правова інформатика*. 2011. № 1(29). С. 37–42.
5. Rioul O. This is IT: A primer on Shannon's entropy and information. *L'Information*. 2018. Séminaire Poincaré XXIII. P. 43–77.
6. Корецька В. О., Корецький О. В., Шлянчак С. О. Інформаційні технології як сучасна індустрія в світовій економіці. *Телекомунікаційні та інформаційні технології*. 2022. № 2(75). С. 13–23.
7. Кодинець А. О. Договірні відносини у сфері надання прав на інформацію: окремі аспекти правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «ПРАВО»*. 2018. Т. 1, Вип. 49. С. 122–125.

8. Мороз Н. Поняття інформації обмеженого доступу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки»*. 2017. № 865. С. 284–289.
9. Vanhaverbeke S., Balsmeier B., Doherr T. Mandatory financial information disclosure and credit ratings. *Journal of Accounting and Economics*. 7 February 2024. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0165410124000065> (дата звернення: 13.06.2024).
10. Коропатов О. М., Залевська І. І. Поняття та ознаки адміністративно-правового режиму конфіденційної інформації в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 3. С. 145–150.